

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING NOSTANDART TA'LIM SHAROITIDA KASBIY-INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA METODIK TIZIMI

S.S.Ramazonova¹

Mas'ul muallif: Ramazonova Salomat Saidovna, Osiyo xalqaro universiteti katta o'qituvchisi.

Accepted: 13 Sentabr 2026

Published: 13 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Ramazonova, S. S. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING NOSTANDART TA'LIM SHAROITIDA KASBIY-INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA METODIK TIZIMI / S. S. Ramazonova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 1. — B. 208–210.

1. Osiyo xalqaro universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarning nostandart ta'lim sharoitida kasbiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirishning pedagogik va metodik tizimi ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan. Zamonaviy ta'lim tizimida yuz berayotgan raqamli transformatsiya, ta'lim shakllarining diversifikatsiyalashuvi, masofaviy va aralash ta'limning kengayishi, sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi hamda turli kutilmagan pedagogik vaziyatlar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligiga yangicha talablarni qo'yimoqda. Maqolada "nostandart ta'lim sharoiti", "kasbiy-innovatsion faoliyat" tushunchalarining mazmun-mohiyati aniqlashtirilib, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirishning maqsadli, mazmunli, tashkiliy-faoliyatli va diagnostik-natijaviy komponentlardan iborat pedagogik tizimi haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, mazkur jarayonni samarali tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari, metodik ta'minoti, bosqichlari, shakl va metodlari hamda baholash mezonlari yoritilgan. Tadqiqot natijasida nostandart ta'lim vaziyatlarida mustaqil qaror qabul qilish, pedagogik muammolarni kreativ hal etish, raqamli vositalardan samarali foydalanish, innovatsiyalarni yaratish va amaliyotga tatbiq etish bo'lajak o'qituvchining muhim kasbiy sifatleri ekanligi asoslangan. Pedagogik innovatsiyalarning mazmuni, uni qo'llash metodlarini bo'lajak pedagoglar tajribasiga singdirish muhim ahamiyatga ega. Ta'lim muassasasi hayotiga nostandart yondashuv asosida pedagogik innovatsiyalarni keng ko'lamda olib kirish uchun unda yangilik muhitini yaratish, muayyan axloqiy psixologik holatni shakllantirish, tashkiliy, metodik, psixologik xarakterdagi metodlarni qo'llash talab etiladi. Shu maqsadda bo'lajak o'qituvchilarning kreativ funksiyalarini rivojlantirish, o'z faoliyatlari davomida pedagogik innovatsiyalarni izchil qo'llab borishi, innovatsion usullarni tahlil va tatbiq qilishga o'rgatish vazifasini qo'yish lozim. Innovatsion metodlar ta'lim-tarbiya jarayonining tarkibiy qismi sifatida yuzaga chiqadigan ta'lim vositalaridan tashkil topadi. Metodlar ular bilan mustahkam bog'langan va birgalikda qo'llaniladigan boshqa ta'lim-tarbiya vositalari ham mavjud. Masalan, metodlarni samarali qo'llash uchun zaruriy yordam beruvchi ko'rgazmali qurollar, tasviriy san'at asarlari, ommaviy axborot vositalari va psixologik treninglar. Bo'lajak o'qituvchilarning innovatsion ta'limiy faoliyatga to'laqonli tayyorlashdan maqsad - ularning kreativligini, yangilikka intiluvchanligini, muntazam ilmiy izlanish va mustaqil o'z ustida ishlash ko'nikmasi va malakasini shakllantirish, yangi ta'limiy texnologiyalar, interfaol metodlardan foydalanib, mashq'ulot va undan tashqari ishlarni o'tkazish malakasini takomillashtirish pedagogik texnologiyalardan o'rinni foydalanishga o'rgatishdan iborat. Darhaqiqat innovatsion faoliyat - bu ilmiy izlanishlar, yangiliklar, loyihalar yaratish, tajriba - sinov ishlari olib borish yoki pedagogik texnologiyalarga tayangan holda yangi texnologik jarayon yoki yangi takomillashtirilgan loyihalar yaratishdir.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, nostandart ta'lim sharoiti, kasbiy faoliyat, innovatsion faoliyat, kasbiy-innovatsion kompetensiya, pedagogik tizim, metodik tizim, pedagogik innovatsiya, raqamli ta'lim, kreativlik, refleksiya, adaptivlik.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ И МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ НЕСТАНДАРТНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье научно-теоретически обоснована педагогическая и методическая система развития профессионально-инновационной деятельности будущих учителей в нестандартных условиях обучения. Определены сущность понятий «нестандартные условия обучения» и «профессионально-инновационная деятельность», разработана система, включающая целевой, содержательный, организационно-деятельностный и диагностико-результативный компоненты. Особое внимание уделено педагогическим условиям, методическому обеспечению, этапам формирования профессионально-инновационной деятельности, современным образовательным технологиям и критериям оценки ее сформированности. Важно внедрить в опыт будущих педагогов содержание педагогических инноваций и способы их применения. Для того чтобы на основе

нестандартного подхода масштабно привнести педагогические инновации в жизнь образовательного учреждения, необходимо создать среду инноваций, сформировать определенное морально-психологическое состояние, применять методы организационного, методического, психологического характера. Для этого необходимо развивать творческие функции будущих педагогов, последовательно поддерживать педагогические инновации в их деятельности, учить их анализировать и внедрять инновационные методы. Инновационные методы – это образовательные средства, выступающие как компонент образовательного процесса. Существуют и другие образовательные инструменты, которые тесно связаны с этими методами и используются вместе. Например, для эффективного применения методов необходимы наглядные пособия, изобразительное искусство, средства массовой информации и психологическая подготовка. Целью полноценной подготовки будущих педагогов к инновационной образовательной деятельности является формирование у них творческих, новаторских, регулярных научных исследований и навыков и компетенций самостоятельной работы, повышение их компетентности в проведении учебной и иной деятельности с использованием новых образовательных технологий, интерактивных методов, а также научить их правильно использовать педагогические технологии. По сути, инновационная деятельность – это научные исследования, инновации, создание проектов, экспериментов-испытаний или создание нового технологического процесса или новых усовершенствованных проектов на основе педагогических технологий.

Ключевые слова: будущий учитель, нестандартные условия обучения, профессиональная деятельность, инновационная деятельность, профессионально-инновационная компетентность, педагогическая система, цифровое образование.

PEDAGOGICAL AND METHODOLOGICAL SYSTEM FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL AND INNOVATIVE ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS IN NON-STANDARD EDUCATIONAL SETTINGS

Abstract. This article provides a scientific and theoretical substantiation of the pedagogical and methodological system for developing future teachers' professional and innovative activity in non-standard educational conditions. The concepts of "non-standard educational conditions" and "professional-innovative activity" are clarified. A pedagogical system consisting of target, content, organizational-activity and diagnostic-result components is proposed. The study also identifies pedagogical conditions, methodological tools, stages, forms and methods for developing future teachers' ability to adapt to changing educational environments, solve pedagogical problems creatively, use digital technologies effectively and implement innovative ideas in professional practice. It is important to inculcate the content of pedagogical innovations and the methods of its application into the experience of future pedagogues. In order to bring pedagogical innovations to the life of an educational institution on a large scale based on a non-standard approach, it is necessary to create an environment of innovation, to form a certain moral and psychological state, and to apply methods of an organizational, methodical, psychological nature. For this purpose, it is necessary to develop the creative functions of future pedagogues, consistently support pedagogical innovations during their activities, and teach them to analyze and implement innovative methods. Innovative methods are educational tools that appear as a component of the educational process. There are other educational tools that are closely related to the methods and are used together. For example, visual aids, visual arts, mass media, and psychological training are necessary for effective application of the methods. The purpose of full preparation of future pedagogues for innovative educational activity is to train their creativity, innovation, regular scientific research and independent self-work skills and competences, to improve their competence to conduct training and other activities using new educational technologies, interactive methods, and to teach them to use pedagogical technologies appropriately. In fact, innovative activity is scientific research, innovation, project creation, experiment-testing or creation of a new technological process or new improved projects based on pedagogical technologies.

Keywords: future teacher, non-standard educational conditions, professional activity, innovative activity, professional-innovative competence, pedagogical system, digital education, creativity, adaptability, reflection.

Kirish. Jahon ta'lim makonida kechayotgan globallashtirish va ta'lim mazmunining yangilanishi pedagog kadrlarni tayyorlash tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Bugungi kunda o'qituvchi faqat muayyan fan bo'yicha bilimlarni yetkazuvchi mutaxassis sifatida emas, balki murakkab pedagogik vaziyatlarni tahlil qila oladigan, o'zgaruvchan ta'lim sharoitlariga tez moslasha oladigan, yangi pedagogik yechimlarni ishlab chiqadigan va innovatsiyalarni amaliyotga joriy etadigan mutaxassis sifatida namoyon bo'lishi talab etilmoqda.

Ta'lim-tarbiya tizimida keng yo'lga qo'yilayotgan pedagogik texnologiyalar, pedagoglar tomonidan ilg'or texnologiyalar mohiyatining anglab yetilishiga erishish, shuningdek, ularda ijodiy yondashuv asosida faoliyat yuritish ko'nikma va malakalarini shakllantirish eng muhim vazifalardan sanaladi. Zamonamiz kun sayin o'zgarib borayotgan ekan, eng avvalo, ta'lim sohasi u bilan hamohang bo'ladi va buning natijasida o'qituvchidan o'z faoliyatiga to'xtovsiz o'zgartirishlar kiritishni talab etadi. Ana shulardan kelib chiqqan holda o'qituvchining innovatsion faoliyatga tayyorgarligini murakkab jarayon sifatida baholash mumkin. Chunki yuqorida aytib o'tilgan usullar o'qituvchi tomonidan ijodiy boyitiladi, rivojlantiruvchi axborotlar bilan to'ldiriladi. Bular shunchaki gaplar emas, natijasi samarali, tajribadan muvaffaqiyatli o'tgan, tasdig'ini topgan tavsiyalardir. Bunda o'qituvchi, innovatsion faoliyatning sub'ekti va tashabbuskori sifatida yangilikni ijodiy izlanish natijasida yaratishi, uni mohirona hayotga tadbiq etish hamda uni ommalashtirishda markaziy o'rinda turishi lozim.

Zamonaviy tadqiqotlarda bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda innovatsion texnologiyalar, raqamli ta'lim vositalari, refleksiya, metodik loyihalash va kompetensiyaviy yondashuvning integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Innovatsion texnologiya faqat texnik vosita emas, balki ta'lim maqsadi, mazmuni, metodlari, kommunikativ muhiti, baholash va refleksiyaning o'zaro bog'laydigan yaxlit pedagogik mexanizm sifatida qaralmoqda.

Ta'lim jarayonida yuzaga keladigan nostandart sharoitlar bo'lajak o'qituvchidan an'anaviy pedagogik faoliyat doirasidan chiqishni talab qiladi. Bunday sharoitlarga masofaviy va onlayn ta'lim, aralash (blended learning) ta'lim, raqamli ta'lim muhiti, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish, ta'lim jarayonidagi kutilmagan pedagogik vaziyatlar, individual va differensial ta'lim ehtiyojlari, inklyuziv ta'lim sharoiti, resurslar cheklangan ta'lim muhiti, tezkor pedagogik qaror qabul qilishni talab etuvchi vaziyatlar juda ko'p kuzatilmoqda. Shu sababli oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni nostandart ta'lim sharoitida samarali faoliyat olib borishga tayyorlash muhim ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

So'nggi ilmiy tadqiqotlarda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish, ijodkorlik, kreativ fikrlash va kasbiy moslashuvchanlikni shakllantirish zarurligi qayd etilmoqda. "Nostandart ta'lim sharoiti" tushunchasi pedagogik adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Bizning fikrimizcha, nostandart ta'lim sharoiti — bu ta'lim jarayonining an'anaviy tashkiliy, metodik va kommunikativ shakllaridan farq qiladigan hamda pedagogdan yangi pedagogik yechimlar, tezkor qaror qabul qilish, kreativlik va kasbiy moslashuvchanlikni talab etadigan ta'lim muhitidir.

Nostandart sharoitda o'qituvchi oldindan belgilangan pedagogik metodikalar asosida faoliyat olib borish bilan cheklanib qolmaydi. U mavjud vaziyatni tahlil qiladi, muammoni aniqlaydi, alternativ yechimlarni ishlab chiqadi va eng maqbul pedagogik qarorni tanlaydi.

Pedagogik-psixologik nuqtai nazardan qaralgan innovatsion faoliyatga tayyorgarlik o'quvchining barcha-barcha sifatlarini hisobga olib ish ko'radigan murakkab jarayondir. Bu jarayonni muvaffaqiyatli poyoniga yetkazish – ro'yobga chiqarish keng qamrovli maqsadlarga, qarama-qarshiliklarga, analitik, axborot va metodologik yo'nallishlarga tayanishni taqozo etadi. Shu o'rinda keng qo'llanilayotgan ilg'or, zamonaviy texnologiyalar juda-juda asqotadi, ayniqsa, innovatsion texnologiyalar. Innovatorlar - yangilik yaratuvchilar esa, shubhasiz, milliy ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirishda, uni zamon talablari bilan uyg'unlashtirishda katta muvaffaqiyatlarga erishishlari tayin.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin, birinchidan, zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligiga yangi talablarni qo'yimoqda. Endilikda pedagog faqat bilim beruvchi mutaxassis emas, balki o'zgaruvchan ta'lim sharoitlariga moslasha oladigan, muammolarni kreativ hal qiladigan va innovatsion faoliyatni amalga oshira oladigan mutaxassis bo'lishi zarur. Ikkinchidan, nostandart ta'lim sharoiti pedagogdan yuqori darajadagi kasbiy moslashuvchanlik, kreativlik, refleksivlik va innovatsion fikrlashni talab qiladi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida nostandart pedagogik vaziyatlarni modellash va ularni amaliy hal qilishga alohida e'tibor qaratish lozim. Uchinchidan, kasbiy-innovatsion faoliyat motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsion-faoliyatli, kreativ va refleksiv-baholash komponentlarining o'zaro integratsiyasi asosida shakllanadi. To'rtinchidan, ishlab chiqilgan pedagogik va metodik tizim maqsadli, mazmunli, tashkiliy-faoliyatli va diagnostik-natijaviy komponentlarning uzviy bog'liqligiga asoslanadi. Beshinchidan, muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha metodi, pedagogik simulyatsiya, mikrodars, trening va refleksiv texnologiyalardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning nostandart ta'lim sharoitida kasbiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirish oliy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, mazkur jarayonni maxsus ishlab chiqilgan pedagogik va metodik tizim asosida tashkil etish pedagog kadrlarning zamonaviy kasbiy talablarga mosligini ta'minlaydi. Bo'lajak pedagoglarni innovatsion faoliyatga tayyorlash nafaqat ta'lim jarayonining takomillashuviga, balki butun jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Bugungi kun pedagogi faqat o'qituvchi emas, balki ijodkor, tadqiqotchi va yangi g'oyalarni ishlab chiqib, hayotga tatbiq eta oladigan shaxs bo'lishi kerak. Faqat shunda biz ta'lim tizimining rivojlanishini ta'minlaydigan, o'quvchilarga nafaqat bilim, balki mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni ham singdiradigan o'qituvchilarni yetishtira olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Najmiddinova S. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish mohiyati. 2025.
- [2] Olimov, T. H. (2019). SPIRITUAL AND MORAL ASPECTS OF THE FORMATION OF CIVIL CULTURE IN FUTURE SPECIALISTS OF HIGHER EDUCATION. Theoretical & Applied Science, (12), 662-665.
- [3] Ramazonova S.S. (2025). Bo'lajak pedagoglarni nostandart yondashuv asosida ta'limda yangi mazmun, shakl va metodlarni ishlab chiqish ko'nikmalarini shakllantirish. "Pedagogik akmeologiya" xalqaro ilmiy-metodik jurnali, - Buxoro, №2. 62-66- betlar
- [4] Ramazonova S.S. (2025). Bo'lajak pedagoglarni nostandart yondashuv asosida innovatsion faoliyatga tayyorlashning tashkiliy shakllari. "Osiyo xalqaro universiteti axborotnomasi" ilmiy- nazariy va metodik jurnal, - Buxoro, №3, (13 00 00 №19) 97-104- betlar
- [5] Ramazonova S.S. (2025). Bo'lajak pedagoglarni nostandart dars o'tish ko'nikmalarini shakllantirishda amaliy kompetensiyalarining ahamiyati "Osiyo xalqaro universiteti axborotnomasi" ilmiy- nazariy va metodik jurnal, - Buxoro, 4-son, (130000№19) 142-149-betlar
- [6] Ramazonova S.S. (2025). Bo'lajak pedagoglarni nostandart dars o'tish ko'nikmalarini shakllantirishda amaliy kompetensiyalarning ahamiyati. "Pedagogik akmeologiya" xalqaro ilmiy-metodik jurnali, -Buxoro, №4, (13 00 00 №21) 167- 169-betlar